

54

Συνέντευξη

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΜΙΩΤΗΣ

*«Εδώ και περίπου μία δεκαετία
ζούμε μια κατάσταση
πρωτοφασισμού»*

Με το βιβλίο του «Θα πέσει η νύχτα» ο συγγραφέας υπογράφει ένα από τα πιο φιλόδοξα μυθιστορήματα της σύγχρονης ελληνικής πεζογραφίας, όπου η πολυφωνία και η λεπτομέρεια αναδεικνύουν την κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα της χώρας.

ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΡΙΑ ΕΝΑ ΑΣΤΡΑΠΕΛΛΟΥ

Το να πεις ότι είναι ένα από τα πιο φιλόδοξα έργα της πρόσφατης ελληνικής πεζογραφίας θα ήταν ένα understatement. Το μυθιστόρημα «Θα πέσει η νύχτα» του Κωνσταντίνου Τζαμιώτη (εκδ. Μεταίχμιο) είναι ένα πολυφωνικό έργο, δομημένο γύρω από τέσσερις παράλληλους άξονες, που εκτείνεται από την Αθήνα μέχρι τον θεσσαλικό κάμπο και τα δάση της Χαλκιδικής. Καταφέρει να συνδυάσει την οικογενειακή σάγκα με το πολύπλοκο και συχνά αμφιλεγόμενο παρόν της χώρας, αλλά και με το ξεχασμένο, παραμελημένο παρελθόν της. Με κεντρικό ήρωα τον Λευτέρη Διαμαντόπουλο, έναν μεγαλοβιομήχανο γύρω από τον οποίο κινείται ένα πλήθος χαρακτήρων από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, το μυθιστόρημα απεικονίζει μια κοινωνία που τα έχει όλα, αν και όχι ισόποσα: και την υψηλή κοινωνία και τους ανθρώπους του περιθωρίου που μπορεί κάποτε να αποτελούσαν τη μεσαία τάξη της χώρας, αλλά και εκείνους/ες που αιωρούνται αβέβαια στον ενδιάμεσο, ολόένα πιο περιορισμένο χώρο. Και τι δεν περνάει από τις σελίδες του: οι έχοντες και κατέχοντες τη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή της χώρας, η φτωχοποιημένη, λούμπεν πλέον, μεσαία τάξη περίξ της πλατείας Βικτωρίας, φτωχοδιάβολοι, boho ακτιβιστές και αληθινοί λάτρεις της φύσης, όσοι αναζητούν την αλήθεια της Ιστορίας και όσοι την αφήνουν θαμμένη στα χώμα-

τα της Αλβανίας, εκεί όπου παραμένουν αζήτητοι οι Έλληνες που πολέμησαν στον ελληνοϊταλικό πόλεμο.

«Ηθελα να γράψω ένα βιβλίο για την εποχή μας. Τα μυθιστορήματά μου είναι πολυφωνικά. Δεν πιστεύω ότι η αλήθεια μπορεί να αποδοθεί μέσα από μία μόνο οπτική. Χρειάζονται διαρκείς μετατοπίσεις, άλλες τοποθετήσεις, διαφορετικές φωνές. Επρεπε λοιπόν να αναζητήσω όχι απαραίτητα "αντιπροσωπευτικούς" ανθρώπους, αλλά πρόσωπα με πολύ δι-

αφορετικές ή και παραπλήσιες εμπειρίες. Δεν είμαστε πια η κοινωνία του '60 και του '70, μια κοινωνία "εξωτική" στα μάτια των άλλων. Είμαστε μια κοινωνία πολύ πιο ομογενοποιημένη, μια και πλέον έχουμε πρόσβαση στις ζωές των άλλων όπου κι αν ζούμε. Ετσι, το βιβλίο χρειαζόταν εύρος, ποικιλία και έναν πολυφωνικό καμβά για να αποτυπώσει την πραγματικότητα της εποχής μας: τις αντιφάσεις, τις εντάσεις και τις διαφορετικές αποχρώσεις» εξηγεί ο ίδιος για το πόνημά του.

Η βαρβαρότητα και ο πολιτισμός πορεύονται πάντα μαζί

Μπορεί λοιπόν το βιβλίο να θυμίζει πίνακα του Πίτερ Μπρίγκελ του Πρεσβύτερου, έτσι όπως παραθέτει ζωντανές σκηνές καθημερινής ζωής, γεμάτες λεπτομέρεια και φυσικότητα, έμπλεες κοινωνικής κριτικής αλλά και μοναδικών τοπίων που αναδεικνύουν τα ήθη της εποχής, όμως οι επιρροές του Τζαμιώτη είναι πρωτίστως, αν όχι αμιγώς, λογοτεχνικές. Οι συγγραφείς που αγαπά περιλαμβάνουν τους γερμανόφωνους του Μεσοπολέμου – «ίσως γιατί είχαν μέσα τους κάτι από την Κασσάνδρα, μια σκοτεινή διορατικότητα» αιτιολογεί εκείνος –, όπως ο Φάλαντα, ο Κανέτι, ο Ροτ, αλλά και βρετανούς ρεαλιστές, όπως ο Ντίκενς – «ένας αληθινός δάσκαλος» σύμφωνα με τον ίδιο – και ο Χάρντι, αλλά και ο κουρδικής καταγωγής Γιασάρ Κεμάλ. Διότι στις ιστορίες του Τζαμιώτη, όπως και στη ζωή, η βαρβαρότητα και ο πολιτισμός πορεύονται πάντα μαζί, χέρι-χέρι: «Αυτό ήθελα ουσιαστικά να πω: ότι κατά καιρούς το ένα παίρνει το προβάδισμα έναντι του άλλου. Πιστεύω πως εδώ και περίπου μία δεκαετία ζούμε μια κατάσταση πρωτοφασισμού, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ο πρωτοφασισμός συνδέεται στενά με τον συντηρητισμό. Μπορούμε σήμερα να φανταστούμε ένα σίριαλ σαν την "Αναστασία"; Βλέπεις στις επαναλήψεις των σίριαλ της δεκαετίας του '90 να σβήνονται οι βρισιές. Γιατί; Ξαφνικά σταματήσαμε να βρίζουμε; Αυτή η σταδιακά

ΑΡΧΕΙΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΖΑΜΙΩΤΗ

Τα μυθιστορήματά μου είναι πολυφωνικά. Δεν πιστεύω ότι η αλήθεια μπορεί να αποδοθεί μέσα από μία μόνο οπτική. Χρειάζονται διαρκείς μετατοπίσεις, άλλες τοποθετήσεις, διαφορετικές φωνές

“εξωραϊσμένη” εικόνα είναι ένα σημάδι: ο συντηρητισμός προηγείται και ακολουθεί ο πρωτοφασισμός. Δεν είναι ακόμη συγκροτημένος φασισμός, αλλά ξύνει, σκαλίζει, προετοιμάζει το έδαφος. Και την ίδια στιγμή, από την άλλη πλευρά, έχουμε ανθρώπους που βιώνουν πραγματικούς ρατσισμούς, αποκλεισμούς, καθημερινές μικρές ή μεγάλες μορφές βίας. Αυτό το διπλό πεδίο ήθελα να φωτίσω». Καλά όλα αυτά, αλλά ίσως το πιο σημαντικό σε αυτό το μυθιστόρημα των 720 σελίδων είναι κάτι πολύ σπάνιο: δεν μπορείς να το αφήσεις από τα χέρια σου. Είναι καλο-

γραμμένο, έχει ρυθμό και μια υπέρμετρη φιλοδοξία μέσα στην οποία καταφέρνει να μην πνιγεί. Δεν είναι τυχαίο. «Χρειάστηκαν τέσσερα χρόνια για να το σχεδιάσω και έντεκα μήνες να το γράψω. Όταν αποφάσισα ότι ήρθε η ώρα να ξεκινήσω, είπα στη μητέρα μου στη Λάρισα: “Θα με φιλοξενήσεις για μερικούς μήνες;”. Δεν περίμενα ότι θα το τελειώσω, αλλά ότι θα πάω 2-3 μήνες για να το στρώσω λίγο. Εμεινα μαζί της, μετά από 38 χρόνια, και έγραφα 15-16 ώρες την ημέρα. Αυτή η περίοδος βοήθησε πολύ και υφολογικά στο βιβλίο. Το κείμενο γράφτηκε

συμπυκνωμένα, ώστε να αποφεύγονται περιττές φλυαρίες. Ήταν σαν κάποιος να μου το υπαγόρευε και εγώ απλώς να το κατέγραφα» λέει ο Κωνσταντίνος Τζαμιώτης μιλώντας για την περίοδο της συγγραφής.

Η σημασία των χαρακτήρων

Σε αυτή την επίπονη διαδικασία σχεδιασμού του μυθιστορήματος, αλλά και κάθε βιβλίου του, ο ίδιος τονίζει ότι όλα ξεκινούν από τους χαρακτήρες: «Για τον καθένα/καθεμία γράφω ένα μικρό, λεπτομερές βιογραφικό. Θέλω να ξέρω τα πάντα, ακόμη και πόσα μαύρα πουκάμισα έχει στην ντουλάπα του κάποιος, ακόμη και αν δεν πρόκειται να εμφανιστούν ποτέ στην ιστορία. Αυτή η διαδικασία με ακολουθεί σε όλα μου τα βιβλία, και στα μικρότερα. Μου αρέσει να ανακαλύπτω τις ρωγμές τους, αφού πρώτα έχω καταλάβει ποιοι είναι ή ποιοι θα ήθελαν να είναι. Οι πραγματικοί άνθρωποι – όπως και οι χαρακτήρες στη λογοτεχνία ή τον κινηματογράφο – συχνά έχουν μια αυτοεικόνα που επηρεάζεται περισσότερο από το πώς τους βλέπουν οι άλλοι παρά από το πώς είναι στην πραγματικότητα. Αυτή η αντίθεση τους σπρώχνει τότε προς τη μία και τότε προς την άλλη κατεύθυνση. Το ίδιο συμβαίνει και με τους δικούς μου

ήρωες. Έχουν εμμονές, κωλύματα, αδυναμίες, κουβαλούν ανθρωπότητους που έχω συναντήσει στη ζωή μου. Όλα αυτά μου δίνουν τη δυνατότητα να σκεφτώ σε τι ιστορία θα τους εμπλέξω, πώς θα διαχειριστούν ό,τι τους ευνοεί ή τους δυσκολεύει, πώς θα το ανατρέψουν ή πώς θα αφεθούν έρμαιοι της μοίρας τους». Αυτό λοιπόν είναι ένα μυθιστόρημα που τιμά ένα λογοτεχνικό είδος σε μια χώρα όπου επαναλαμβάνουμε με κάθε ευκαιρία ότι δεν υπάρχει σοβαρή, σχετική παράδοση: «Είμαστε μικρός τόπος. Δεν έχουμε “Μπούντενμπαρκ”, ούτε παράδοση που να ξεκινάει από το 1800. Τσαλαπατάμε ό,τι υπάρχει, αλλάζουμε συνεχώς, δεν έχουμε αστική τάξη. Αν πας σε ένα χωριό και ρωτήσεις κάποιον για τον προπάππου του, δεν θα ξέρει να σου πει. Είμαι 55 ετών, και αναρωπιέμαι τι νόημα έχει να γράφω κάθε εννιά μήνες κάτι μικρό μόνο για να πουλάω. Για να κάνω αυτό που κάνω, έχω πει πολλά “όχι” και λίγα “ναι” και θέλω κάποια στιγμή να τα τιμήσω, να έχω λίγη ελευθερία για να δίνω τον χρόνο μου. Δεν έχω παιδιά να μεγαλώσω, σκυλί, αυτοκίνητο, δεν πάω εκδρομές τα Σαββατοκύριακα ή διακοπές. Και ίσως γι’ αυτό θέλω να έχω μια μικρή ελευθερία να διαθέτω τον χρόνο μου όπως επιθυμώ, στη συγγραφή μου».